

matics memoriae mandandis, occupati, nequeunt multarum propositionum nexum distincte perspicere.

§. 473. Num scriptum dogmaticum denique completum sit, ex auctoris sine diiudicabis, cui obtinendo si suffecerit scriptum, est *completum*; si minus, est *incompletum*.

§. 474. *Ex his omnibus intelligitur, scriptum scientificum dogmaticum systematice conscribi debere. Denonstr.* Cum enim *systema* dicamus veritatum inter se et cum principiis suis, connexarum congeriem (*per def.*): consequens est, ut, quaecumque veritates sunt inter se et cum suis principiis connexae, illae debeant systematice pertractari. Iam vero cum veritates, quae in libro scientifico dogmatico continentur, sint inter se connexae et cum principiis suis (§. 471.): manifestum est, scriptum scientificum dogmaticum systematice conscribi debere.

Sub finem hic monere adhuc debemus, quisnam sit *plagiarius*, *epitomator*, item *compilator*. *Compilator* ille dicitur, qui ea, quae hinc inde dispersa sunt, in unum colligit, nulla connexionis aut ordinis habita ratione. *Plagiarius* dicitur, qui, quae ab aliis mutatus est, a se inuenta esse, aliis vult persuadere. *Epitomator* dicitur, qui ex scripto spissiori ea seligit, quae fini suo sunt conuenientia, et ex scripto maiori minus componit.

*****

C A P V T V I I .

D E

MODO ALIOS CONVINCENDI.

§. 475.

TRADIDIMVS haecenus praecepta, quibus opus est, si vel ipsi veritatem inuestigare, vel ab aliis inue-

investigatam cognoscere et diiudicare voluerimus. Nunc paucis, qua ratione cum aliis debeat communicari veritas, exponemus.

§. 476. Nos obligatos esse ad veritates cum aliis communicandas, docetur in moralibus, in quibus iidem vtilissimae prudentiae regulae suppeditantur, quae circa veritatum communicationem sunt observandae; de quibus plura in praelectionibus.

§. 477. Qui alterum ad veritates, alteri incognitas, verbis, viva voce prolatis, perducit, is alterum *docere* dicitur.

§. 478. *Qui alterum vult docere, dono perspicuitatis gaudeat.* *Demonstr.* Cum qui alterum docere vult, rerum, alteri incognitarum, notitiam alteri ingenerare velit (§. 477.): consequens est, id agere debere docentem, ut ab altero, quem docet, intelligatur. Cum vero intelligi nequeat, nisi perspicuitatis rationem habuerit: consequens est, ut docens perspicuitatis dono sit instructus.

§. 479. Hinc fluunt haec consectaria. I. E. ille demum docere debet, qui rem, quam docet, distincte intelligit. Qui enim rem, quam docet, distincte intelligit, is eam per verba cum aliis facile distributiusque communicare potest (§. 80.). II. E. docens singulos terminos accurate definiat, neque in vocibus vagis et indeterminatis, quae obscuritatem pariunt (§. 135. 136.) acquiescat, III. E. docens res abstractas, et a sensibus paullo remotiores, exemplis selectioribus et communi vita petitis, illustret, propterea quod exempla lucem maximam rebus abstrusioribus foenerantur.

IV. E. docens bonae methodi leges exacte sequatur, eaque praemittat, per quae sequentia intelliguntur. V. Propositiones porro omnes in suam thesin et hypothefin resoluat (§. 216.), et demonstratio-num, ab aliis allatarum, analyfin instituat (§. 396.).

§. 480. *Docens porro instructus sit dono docendi, i. e. promte, expedite, et cum suavitate aliqua, sensa animi exprimat. Demonstr.* Cum docens alteri rerum, ipsi incognitarum, notitiam ingenerare debeat (§. 477.), consequens est, vt docens aptus sit ad attentionem in altero excitandam, excitatamque conseruandam. Quod cum fiat per experientiam, tum demum, si docens continenti concitatoque orationis flumine, in aures animosque audientium suaviter influat, facile intelligitur, ad docentem vel maxime requiri, vt dono docendi sit instructus, mentemque et verba habeat in promptu.

Si quis naturalem quemdam languorem in se deprehenderit, sibi que, et animi praesentiam, et verborum copiam, deesse senserit, huic auctor suasorque existiterim, vt, si risui ludibrioque audientium se exponere nolit, missam faciat docendi prouinciam, aliamque vitae rationem ineat. Satius enim est non docere, quam cum aliorum fastidio et irrisione docere.

§. 481. *Id praeterea agere debet docens, vt eos, quos docet, de veritatibus certos reddat. Demonstr.* Cum, qui docet alios, aliis veritates incognitas manifestare debeat (§. 477.): euidens est, docentem alios eo quoque perducere debere, vt distincte intelligant, esse verum, quod docetur. Alias ambigent, num veritas ipsis proponatur, adeoque finis docentis minus obtineatur. Si vero docens id agere debet, vt alii intelligant distincte, esse id verum, quod docetur; efficere debet, vt alii, quos docet, de veritate certi reddantur (§. 348.).

§. 482. *Ex quo conficitur, docentum habitu demonstrandi et ratiocinia sua concatenandi debere esse instructum.* *Demonstr.* Cum certitudo obtineatur vel a posteriori siue per experientiam, vel a priori per legitimas demonstrationes et continuum ratiociniorum nexum (§. 350.): docens autem quam maxime ad certitudinem contendere debeat (§. 481.), apparet, docentem debere esse instructum habitu demonstrandi, i. e. ratiocinia sua tamdiu concatenandi, donec ad principia certa et indubia peruenerit. (§. 386.).

§. 483. *Soliditatem* dicimus illam perfectionem intellectus, qua ratiocinia ita concatenare nouimus, vt propositiones cum principiis certis et indubitatis legitime connectantur.

§. 484. *Vnde conficitur, soliditatem esse palmariam virtutem docentis.* *Demonstr.* Cum docens habitu gaudere debeat, ratiocinia sua tamdiu concatenandi, donec perueniatur ad principia indubia (§. 482.), eiusmodi autem habitus siue perfectio dicatur *soliditas*, *Gründlichkeit*, (§. 483.): perspicuum est, soliditatem ad docentem præcipue requiri, eamque esse palmariam docentis virtutem.

§. 485. *Convincere alterum* dicimus, cum efficiamus, vt propositio alteri certa euadat, et *conuictio* (actiue sumta) est actio, qua alterum certum reddimus vel de veritate vel de falsitate alicuius propositionis, et *conuictio* (passiue sumta) est status ille, quo certi sumus de alicuius propositionis vel veritate vel falsitate.

§. 486. *Docens itaque id in docendo intendere debet, vt alios, quos docet, de veritate, et falsitate propositionis conuincat.* *Demonstr.* Cum docens id agere debeat,

debeat, ut illos, quos docet, de veritate vel falsitate alicuius propositionis certos reddat (§. 481.); tum autem, cum alios de veritate vel falsitate alicuius propositionis certos reddimus, eosdem dicamur *convincere* (§. 485.): manifestum est, docentem id debere intendere, ut alios de veritate vel falsitate propositionis convincat.

Ut vero convictionis indoles et natura distinctius intelligatur; requisita cum *convincendis*, tum *convincendi*, specialius enumerabimus, maxime, cum doctrina de convictione in capitibus subsequentiis de refutatione et disputatione multum dicendis affundat lucis.

§. 487. *Convincimus alios, vel a priori siue per demonstrationem, vel a posteriori siue per experientiam. Demonstr.* Cum ad certam cognitionem vel a priori per concatenatam ratiociniorum seriem siue demonstrationem, vel a posteriori per experientiam et sensationem, legitime institutam perveniamus (§. 350.), consequens est, ut alios quoque ad certam cognitionem vel a priori vel a posteriori perducamus. Alios ad cognitionem certam perducere, siue, quod idem est, alios de veritate vel falsitate propositionis certos reddere est alios *convincere* (§. 485.). E. alios convincimus vel a priori vel a posteriori.

§. 488. *Hinc patet, convictionem a priori esse vel ostensivam, vel apogogicam. Demonstr.* Cum a priori alterum convincamus, si alterum per demonstrationes certum reddimus (§. 487.), demonstratio autem sit vel ostensiva vel apogogica (§. 393.): alterum nos convincere, patet, vel directe siue ostensive, vel per indirectum siue apogogice, adeoque omnem convictionem esse vel ostensivam siue directam, vel apogogicam siue indirectam.

§. 489. *Qui alterum convincere vult, ille id agere debet, ut explicet propositionem, de qua convictio debet institui. Demonstr.* Qui alterum de aliqua propositione vult convincere, ille eam propositionem per demonstrationem cum aliis indubiis veritatibus connectit (§. 487.). Quomodo vero propositionem cum aliis veritatibus indubiis ita connectes, ut alter de eadem reddatur certior, nisi alter eiusdem propositionis sensum capiat? Necessse itaque est, qui alterum convincere vult, prius propositionem explicet, quam demonstrationem cum fructu instituat.

§. 490. Ex his intelligi nunc possunt requisiti convincendi, siue eius personae, quae convinci vult et debet.

§. 491. *Qui convincendus est, debet in demonstrationibus esse versatus. Demonstr.* Cum convictio instituitur vel per experientiam, vel per demonstrationes (§. 487.): consequens est, ut, qui in demonstrationibus non versatus est, easdemque minus capit, convinci vix possit. Convincendus itaque in demonstrationibus sit versatus, easdemque capiat.

Hinc vides, cur homo rudis et plebeius difficilius convincatur de veritate aliqua, a sensibus remota, quam homo eruditus, demonstrationis gnarus.

§. 492. *Qui convinci vult, debet attentionem adferre. Demonstr.* Qui convinci vult, debet demonstrationes capere (§. 491.) adeoque propositionis, de qua convictio instituitur, nexum cum aliis veritatibus et principiis indubiis debet distincte perspicere (§. 386.). Cum vero ad distinctam repraesentationem propositionis nexus cum suis principiis indubiis praecipue requiratur *attentio* (§. 79.): evidens est, ex parte eius, qui convinci vult, in primis requiri attentionem.

§.493. Patet hinc, sollicitè cauendum esse, ne eius, quem de veritate vel falsitate propositionis convincere volumus, attentionem turbemus.

§.494. *Ex quo porro perspicuum est, nos non debere illum, quem convincere allaboramus, turbulentis affectibus implere. Demonstr.* Cum per principia psychologica et ipsam experientiam constet, affectibus turbari omnem attentionem; cauendum autem nobis sit, ne eius, quem convincere cupimus, attentionem turbemus (§.493.): perspicuum est, a nobis illum, quem convincere cupimus, in statum turbulentorum affectuum non coniciendum esse.

§.495. *Fugienda itaque sunt conuicia et omnia scommata aculeataque dièteria, si alterum convincere nitimur, Demonstr.* Cum per conuicia et dièteria, oblique pungentia alter, qui conuinci debet, in affectum irae et tristitiae redigatur (*per experientiam*); nos autem non debeamus alterum, quem convincere volumus, affectibus turbulentis implere (§.494.): patet, fugienda esse conuicia et omnia scommata, oblique pungentia, si alterum discupimus convincere.

§.496. Qui igitur, dum in altero convincendo laborat, alterum vel conuiciis proscindit, vel aculeatis scommatibus alterum oblique pungit, is media adhibet, quae fini suo sunt contraria, adeoque stolidissime agit. *Stultus* enim vocatur, qui eligit media, fini suo contraria.

§.497. A conuictione differt *persuasio*. Quotquot scilicet propositionem aliquam, quae insufficienter explicata est, et ex incertis principiis probata, pro insufficienter demonstrata habent, atque adeo illi assensum prae-

praebent, illi sibi falso persuadent, se esse convictos. Persuasio itaque (*passive sumta*) definiiri potest per assensum, qui praebetur propositioni, nondum sufficienter explicatae et demonstratae.

CAPVT VIII.

DE

MODO ALIOS CONFVTANDI.

§. 498.

CVM alios conuincimus erroris; tum illos dicimus *refutare*.

§. 499. *Quicumque alterum refutare vult, ille debet demonstrare falsitatem propositionis, quam alter pro vera habet. Demonstr.* Cum alios conuincamus tum, cum demonstrationes, legitime concinnatas, in subsidium adhibemus (§. 487.); consequens est, vt, si alios erroris conuincere volumus, debeamus demonstrare, propositionem, quam alter pro vera habet, esse falsam (§. 331.). Alios erroris conuincere est refutare alios (§. 498.) E. qui alios vult refutare, debet demonstrare, falsam esse propositionem, quam alii pro vera habent.

§. 500. Hinc intelligi potest, quomodo refutatio a qualicumque impugnatione differat. *Impugnamus* alium, si insufficienter, scilicet ex principiis incertis et precariis, probamus, alterum errasse.

§. 501. *Propositio vera non potest refutari. Demonstr.* Si propositio vera posset refutari; tunc demonstr-